
METODICA PREDĂRII LIMBILOR

OBSERVAȚII ÎN LEGĂTURĂ CU PREDAREA NOȚIUNII DE TIMP

DE

G. SCRIDON și OCT. ȘCHIAU

În predarea verbului, una dintre cele mai grele probleme este aceea a explicării noțiunii de timp. Verbul exprimă, prin diferitele sale forme, timpul în care se săvârșește o acțiune. Elevii trebuie să cunoască încă din primele clase timpurile de bază ale verbului. Pentru cunoașterea inițială a timpurilor se poate folosi un text în care să fie același verb sau verbe diferite la timpurile de bază. În clasele mai mari textele pot fi luate, și e recomandabil acest lucru, din operele scriitorilor noștri clasici. Un asemenea text ar putea fi, de pildă, următorul fragment din basmul lui Ion Creangă:

« Harap-Alb, pentru că ești așa de bun și te-ai ostenit de ne-ai făcut adăpost, vreu să-ți fac și eu un bine în viața mea: na-ți aripa asta, și când îi avea vreodată nevoie de mine, aprinde-o și eu îndată am să-ți vii întru ajutor ».

În textul acesta pe lângă formele gramaticale obișnuite ale timpurilor de bază, avem și forme populare: *îi avea*, *am să-ți vii*, *vreu*¹ echivalente cu formele gramaticale: *vei avea*, *voi veni*, *vreau*.

Verbele *ești* [așa de bun] și *vreu* arată relații prezente: [așa de bun] acum, când vorbesc cu tine [vorbește crăiasa albinelor], acțiunea se petrece în prezent. La fel și verbul *vreu* arată o acțiune prezentă. Formele verbale *te-ai ostenit*, *ai făcut* arată că lucrarea s-a făcut înainte de clipa în care vorbește crăiasa

¹ Aceste forme trebuie explicate elevilor. Credem că este nimerită folosirea unui text care conține asemenea forme, deoarece în lectura lor particulară elevii le vor întâlni și dacă le-au fost explicate în clasă vor înțelege mai ușor texte asemănătoare. Dacă nivelul clasei este necorespunzător unor astfel de explicații, este bine ca textele care conțin aceste forme să fie lăsate pentru recapitulare, sau chiar evitate.

albinelor. Harap-Alb s-a ostenit și le-a făcut adăpost înainte de a i se mulțumi. Lucrarea este deci făcută în trecut.

Verbele *îi avea*, *am să-ți viu* ne arată că lucrarea se va săvârși cîndva după momentul în care vorbește crăiasa albinelor cu Harap-Alb, în viitor.

În clasa a VIII-a, predîndu-se timpul prezent e bine să se explice, în aceeași lecție, și prezentul istoric pe baza unor exemple. Un exercițiu potrivit poate fi următorul:

Călăreții *umplu* cîmpul și *roiesc* după un semn
Și în caii lor sălbatici *bat* cu scările de lemn,
Pe copite *iau* în fugă fața negrului pămînt
Lănci *scînteie* lungi în soare, arcuri *se întind* în vînt.

(M. Eminescu, Scrisoarea a III-a)

Verbele subliniate au formă de prezent, iar ca înțeles au valoare de perfect. Poetul folosește prezentul istoric cu scopul de a reda cît mai viu și mai convingător, în cadrul unei narațiuni, fapte care s-au petrecut în trecut. Scriitorul folosind prezentul istoric dă cititorului impresia că acțiunea se petrece în momentul în care citește, în consecință îl face să trăiască mai intens cele povestite.

De asemenea să se arate că formele verbale prezente pot exprima și acțiuni viitoare: « N-auzi, cucoană, că *scapi* trenul » (Caragiale). Cel care se adresează cucoanei în prezent îi spune că va scăpa trenul în viitor, folosind forma de prezent: *scapi*.

În legătură cu predarea timpurilor trecutului recomandăm să se împartă în două grupe: imperfectul (arată o acțiune neterminată, deci imperfectă) și formele perfecte (exprimă acțiuni petrecute și încheiate în trecut). Pentru explicarea imperfectului e recomandabil să se facă legătura cu timpul trecut din alte limbi, pe care le studiază elevii. Pentru elevii clasei a VIII-a se poate face legătura cu limba rusă. Această limbă nu are decît o singură formă pentru a arăta acțiuni care se petrec în trecut. Totuși limba rusă poate reda ambele nuanțe ale timpului trecut din limba romînă (imperfect și perfect) prin aspectul imperfectiv și perfectiv al verbului. Nuanța de imperfect sau perfect reiese din alipirea aceluiași elemente morfologice la infinitive diferite: Мальчик бросал камни в воду = *băiatul arunca pietre în apă*; мальчик бросил камень на крышу = *băiatul a aruncat o piatră pe acoperiș*. În primul exemplu s-a adăugat sufixul trecutului la tema infinitivului imperfectiv броса - (de la бросать), iar în al doilea același sufix la tema infinitivului perfectiv броси - (de la бросить). Deci trecutului imperfectiv al verbelor din limba rusă îi poate corespunde în limba romînă imperfectul. Considerăm nimerit ca la lecțiile de gramatică să se confrunte procedeele gramaticale din diferite limbi, pe care le învață elevii.

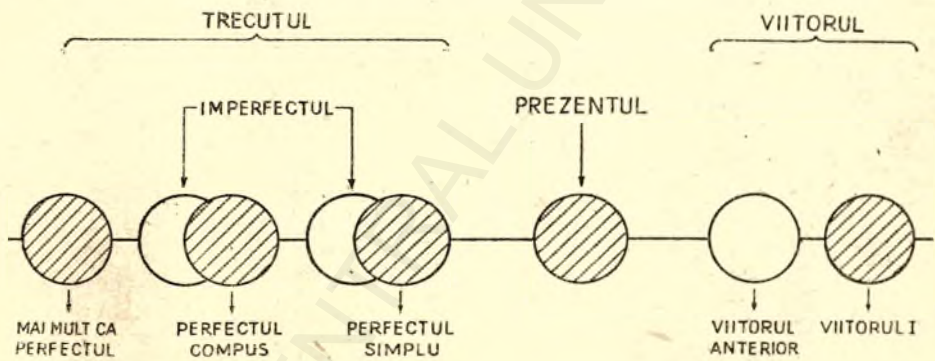
Formele perfecte (perfectul simplu, perfectul compus, mai mult ca perfectul) e bine să fie puse în corelație cu imperfectul și să se arate că o acțiune

exprimată de imperfect poate fi anterioară uneia exprimată de perfectul simplu sau de perfectul compus și nu poate fi pusă în legătură cu mai mult ca perfectul.

Viitorul anterior, folosit de altfel destul de rar, este adeseori confundat de elevi cu viitorul I pasiv. E necesar deci ca la explicarea lui să se lucreze cu multă atenție.

În cele ce urmează vom da câteva indicații practice, sugestii, care pot fi folosite cu succes în procesul predării, ajutînd la intuirea noțiunii de timp, la stabilirea raporturilor dintre diferitele timpuri, la înțelegerea și fixarea cunoștințelor.

În clasa a VIII-a una din cele mai dificile probleme este aceea a explicării formelor trecutului, mai ales a timpurilor de relație, cît și aceea a viitorului anterior. Elevii își însușesc repede perfectul compus (cea mai întrebuintată formă a trecutului) și imperfectul. Ei pot destul de greu să fixeze în timp ordinea în care se petrec acțiunile exprimate de diferitele forme ale timpului trecut. Pentru clarificarea acestei probleme se poate întocmi, în clasă, în colaborare cu elevii, următorul grafic foarte simplu. Pe o axă orizontală se fixează locul fiecărui timp în raport cu momentul în care se săvîrșește acțiunea:

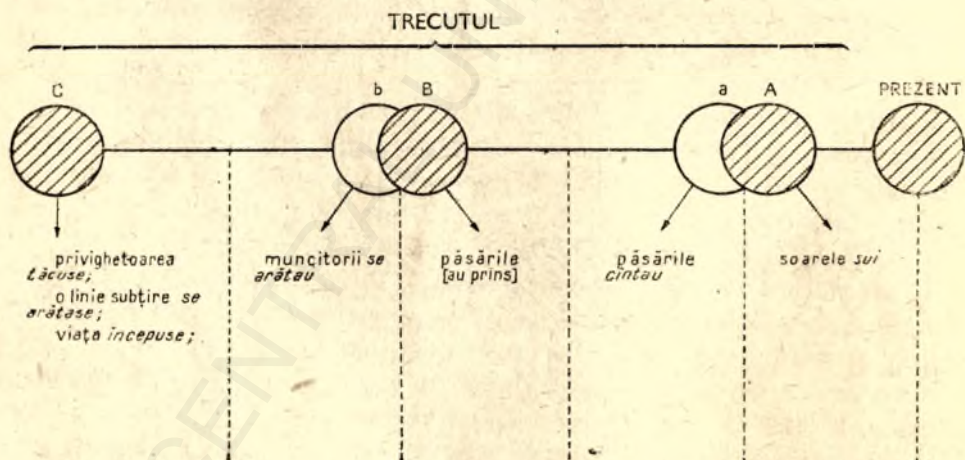
Explicînd, acest grafic nu vom stăruii asupra timpului prezent, care nu ridică probleme decît în măsura în care este prezent istoric sau redă acțiuni viitoare. Pe axa timpurilor trecutului notăm, pornind de la prezent spre trecut, cu A perfectul simplu, care arată o lucrare terminată de curînd, cu B perfectul compus, care arată o lucrare terminată în trecut însă anterioară perfectului simplu și cu C mai mult ca perfectul, care exprimă o acțiune anterioară alteia din trecut. Aceste trei timpuri de altfel exprimă lucrări săvîrșite, terminate în trecut. Imperfectul, notat cu literele a și b, arată lucrări care se săvîrșesc în trecut (nu însă înaintea unei acțiuni exprimate de mai mult ca

perfect), acțiuni care sînt neterminate, imperfecte și continuă în raport cu alte acțiuni terminate în trecut și exprimate de perfectul simplu sau de perfectul compus.

Să încercăm acum să prezentăm practic, potrivit acestei scheme, timpurile trecutului, avînd la bază următorul text din opera lui Sadoveanu:

« Privighetoarea, cîntăreața noapților ș-a iubirii, *tăcuse*. O linie subțire de sînge *se arătase* la răsărit... Fără să-mi dau seama, viața *începuse* în preajma mea. Muncitorii în straie albe *se arătau* la marginea satului. Paserile din zăvoiuul Moldovei *prinseră* [au prins]¹ deodată a cînta subțirel, cu întortocheri repezi. *Cîntau* aceeași și aceeași bucățică de cîntec, cu grabă, și cu bucurie mare. Într-o revărsare de lumină nesfîrșită soarele *sui* în cerul albastru » (M. Sadoveanu, Ciocîrlia).

Verbele *tăcuse*, *se arătase*, *începuse* arată acțiuni anterioare altor lucrări din trecut, sînt la mai mult ca perfect. Ele pot fi înscrise în punctul C al graficului. Verbul *se arătau* arată o acțiune trecută, care se petrece înaintea altei lucrări trecute exprimate de verbul *au prins*, care arată o acțiune trecută, terminată. La punctul a notăm verbul *cîntau*, iar la punctul A verbul *sui*, care arată o acțiune terminată de curînd, la b *se arătau*, iar la B *au prins*.

În acest fel elevii vor putea să înțeleagă mai ușor diferitele nuanțe ale formelor timpului trecut.

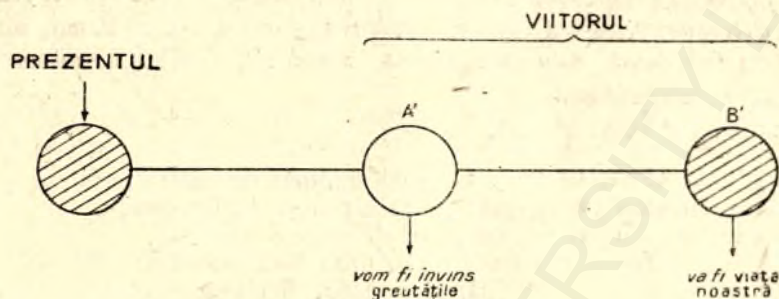
Pentru timpul viitor putem folosi următorul exemplu²:

¹ Forma de perfect compus e introdusă de noi. Ne-am permis aceasta pentru ușurarea ilustrării problemei noastre.

² În cazul viitorului, profesorul poate să alcătuiască singur exemplul, avînd în vedere că majoritatea textelor literare cuprind forme populare ale viitorului anterior.

«Nu ne este greu să ne închipuim cum *va fi* viața noastră peste câteva zec de ani, atunci când *vom fi învins* toate greutățile cu care ne luptăm astăzi».

Pe axa noastră trecem la punctul A' verbul *vom fi învins*, care arată o acțiune anterioară celei exprimate de verbul *va fi*, notat la punctul B'.

În timpul lecțiilor de gramatică profesorul trebuie să aleagă cu deosebită grijă materialul pe care-l folosește fie la intuire, fie la aplicații practice; textele alese pentru aplicații trebuie să fie bogate în conținut, corecte din punct de vedere gramatical și de o înaltă expresivitate artistică.

Iată câteva exemple bune, alese de noi, pentru fiecare timp:

1) pentru prezent:

Trei pași la stînga linișor
 Și alți trei pași la dreapta lor;
Se prind de mâini și *se desprind*
S-adună cerc și iar *se-ntind*
 Și *bat* pămîntul tropotind
 În tact ușor.

(G. Coșbuc — Nunta Zamfirii)

Verbele *se prind*, *se desprind*, *se-adună*, *se-ntind*, *bat* ne arată că se dansează în clipa de față, în prezent. Întrucît lucrarea despre care e vorba în textul nostru, dansul, durează mai mult timp, ea este mereu la prezent, atîta timp cît nu încetează. Dacă însă încetează peste un minut, atunci nu mai putem spune *se adună*, *se-ntind*, etc., ci *s-au adunat*, *s-au întins* etc. În momentul în care nu se mai dansează, nu se mai pot folosi decît forme de trecut, pentru că este vorba despre o acțiune care s-a terminat în clipa în care vorbim. Îndată ce o lucrare încetează, ea nu mai e în prezent. Profesorul *va lega* această precizare de faptul că verbele la timpul prezent nu au decît o singură formă: *se prind*, *bat* etc.

2) pentru imperfect:

« Parcă *voiau* să-și zmulgă rădăcinile din pământ, așa *se frământau* plopii cenușii de la marginea poienii; iar fagii bătrâni *se cutremurau* minioși, *se aplecau* prelung și iar *se îndreptau*, pe cînd printre ei, ca pe niște cărări ghețoase, din inima codrului, *zvicnea* cu vârtejuri, cu frunze spulberate, cu găteje, mînia furtunii » (M. Sadoveanu, Codrul).

Verbele subliniate, exprimînd diferite aspecte ale acțiunii generale (furtuna) arată că aceasta nu s-a terminat, ci este în plină desfășurare. Plopii *se frământau*, brazii *se cutremurau*, mînia furtunii *zvicnea*, dar nu s-a terminat, nu putem spune: *s-au frământat*, *s-au cutremurat*, *a zvicnit*, fiindcă acțiunea nu este desăvîrșită, e neterminată.

3) pentru perfectul simplu:

« Și abia *plecă* bătrînul. Ce mai freamăt ce mai zbuțum! Codrul *clocoti* de zgomot și de arme și de buțum, Iar la poala lui cea verde, mii de capete pletoase, Mii de coifuri lucitoare *ies* din umbra-ntunecoasă;
(M. Eminescu, Scrisoarea a III-a)

Verbele *plecă* și *clocoti* exprimă o lucrare care s-a petrecut și s-a terminat în trecutul apropiat. Faptul că s-a terminat de curînd răsese din acțiunea imediat următoare, arată de verbul *ies*, care este la timpul prezent (un prezent istoric însă). În exemplul nostru faptul că acțiunea s-a terminat de curînd este întărit și de adverbul *abia*.

4) pentru perfectul compus:

« În cele mai de pe urmă *veni* fiul cel mai mare al împăratului și-i *zise*: — Tată, *am crescut* în palaturile tale, *m-am plimbat* în astă grădină de atîtea ori și *am văzut* roade foarte frumoase în pomul din fundul grădinii, dar *n-am putut* gusta niciodată din ele; acum *a dat în copt*, dă-mi voie ca nopțile astea să păzesc însumi și mă prinz că voi pune mîna pe cel tilhar care ne jefuiește » (P. Ispirescu, Prîslea cel voinic și merele de aur).

Verbele la perfectul compus din textul nostru ilustrează foarte clar faptul că acțiunile: *am crescut*, *m-am plimbat*, *am văzut* etc. se petrec înaintea altor acțiuni din trecut, exprimate de verbele: *veni* și *zise*; fiul împăratului *a crescut*, *s-a plimbat*, *a văzut* înainte de *a veni* și *a zice*. Locuțiunea verbală *a dat în copt* arată un proces petrecut în trecut, însă mai apropiat de timpul în care se vorbește, totuși anterior perfectului simplu.

5) pentru mai mult ca perfectul:

« Parcă *se-ntîmplase* în adevăr ceva în depărtare. Parcă *se coborîse* încet o pleoapă, a somn, peste rămășițele de lumină. Și deodată *băgai* de seamă în ce singurătate *mă aflu*; sub poale de codru, deasupra văilor și negurilor încremenite în tăcere » (M. Sadoveanu, Într-o poiană).

Formele de mai mult ca perfect: *se-ntîmplase*, *se coborîse* ne arată o acțiune care s-a petrecut în trecut, înaintea acțiunii exprimate de verbul: *băgai* [tot la

un timp trecut, perfectul simplu]; ambele forme de trecut pot fi raportate de altfel la starea prezentă arătată de verbul *mă aflu*. *Mă aflu* acum, băgai de seamă în trecutul apropiat că se-ntîmplase ceva. Ordinea desfășurării de la trecut la prezent este următoarea: *se-ntîmplase*, *băgai*, *mă aflu* [mai mult ca perfect, perfect simplu, prezent].

6) pentru viitorul I și II:

«Nu ne este greu să ne închipuim cum *va fi* viața noastră peste câteva zeci de ani, atunci cînd *vom fi învins* greutățile cu care ne luptăm astăzi».

În textul citat avem două acțiuni viitoare, exprimate prin verbele *va fi* și *vom fi învins*. Forma verbală *va fi* arată o acțiune viitoare, fără a preciza distanța în timp, față de momentul actual. *Vom fi învins* arată o acțiune viitoare care se petrece înaintea acțiunii exprimate de primul verb.

Pentru activitatea de acasă a elevilor, profesorul poate da diferite teme și exerciții. Acestea urmăresc însușirea conștientă și temeinică a celor predate. Indicăm câteva teme pentru clasa a V-a elementară:

a) Este foarte util exercițiul în care elevii extrag verbe din texte literare și le introduc în tabele după modelul celui de mai jos:

verbul	la ce întrebare răspunde	timpul	persoa ...	numărul
lucrează	ce face ?	prezent	III	singular

b) Elevii pot întocmi și tabele din care să se poată observa imediat cele trei timpuri pe care le are verbul, scoțînd verbele după unul din modelele de mai jos:

trecut	prezent	viitor
te-ai ostenit	ești	vei scrie
ai făcut	mergi	va veni

T I M P U L								
NUMĂRUL		prezentul	trecutul			viitorul		
			imperfect	perfect simplu	perfect compus	mai mult ca perfect	viitor I	viitor anterior
SINGULAR	I	lucrez	lucram	lucrai	am lucrat	lucrasem	voi lucra	voi fi lucrat
	II							
	III	merge	mergea	merse	a mers	mersese	va merge	va fi mers
PLURAL	I							
	II	vedeți	vedeați	văzurăți	ați văzut	văzuserăți	veți vedea	veți fi văzut
	III							

Tabelul al doilea se va întocmi pornindu-se de la unele verbe din textul analizat, care se găsesc, de exemplu, la prezent, perfect simplu, viitorul I etc. Elevul va completa tabelul respectiv cu formele verbale ale celorlalte timpuri la persoana la care se află verbul în text.

c) Formarea de propoziții și povestiri în care să se întrebuințeze verbele la diferite timpuri. Propoziția sau scurta povestire în care verbele sînt la un anumit timp poate fi transformată prin transpunerea verbelor de la timpul prezent, spre exemplu, la perfectul compus sau viitor, sau, de la un timp al trecutului la prezent sau viitor etc.

d) Pentru clasa a VIII-a un exercițiu bun este acela al întocmirii axei timpurilor la care se găsesc verbele dintr-un text dat, așa cum am procedat noi ceva mai sus.

Bineînțeles, profesorul poate da și alte felurite teme pentru acasă, avînd în vedere nivelul de cunoștințe al elevilor din clasa respectivă și scopul urmărit prin exercițiul care se dă.

Acestea sînt cîteva din observațiile pe care le facem pe marginea predării noțiunii de timp. Ele nu se adresează elevilor, ci profesorilor. Munca și experiența lor vor putea să completeze aceste modeste observații și să contribuie la îmbunătățirea predării limbii romîne în școlile patriei noastre.